

Küldjön egy képet!

Lám, a nem is túl távoli múlt is szolgálhat „meglepetésekkel”. Mint az az 1958-ban, az Oskola utcában készült fotó, amelyet Bakonyi Tiborné (Szeged, Április 4. útja) juttatott be szerkesztőségünkbe. Hogy miért meglepetés az úgynevezett török-ház (valójában a 17. századból való, réges-rég lebontott Demján-ház) látványa? Mert már rég elfeledtük, s hangulatát ismét csak hiányolni tudjuk. Várjuk további képeiket!

Mennyit ér az ember? (Ha...)

Ha beteg többnyire annyit, mint a gyermekjátékban az, kinek „nem ér a neve”, azaz annyit, mintha nem játszana.

Igen ám, de az itt-ott betegséggel megvert emberi élet nem gyerekjáték. Legalábbis aki betegként éli, annak „véresen komoly”. Főleg ha még komolyítják is. Mondjuk a munkahelyek „kollektívái”, a „kollektívák”.

Telefon: — A szakszervezet szocpol. felelőse vagyok. Igaz, hogy három hónapnál régebben beteg? Akkor magának jár a *kollektív beteglátogatás*. A héten kimennek a szakszervezeti beteglátogatók. De otthon legyen!

Otthon van. A rossz akusztikájú telefonszöveget is elfeledi, úgy várja a kollektívát. Annak képviselői között legalább egy közvetlen kollégáját is.

Jön. Az ismeretlen szocpol. felelős meg a gépkocsivezető, aki kihozta. Munkaidőben, vállalati kocsin, a cég ajándékaént dukáló szál virággal, plusz egy doboz bonbonnal. (Amit jobbik esetben nem kell aláírni, s nem olyan természetű a betegség, hogy ne ehetné meg...) Feszengve társalognak...

(Mert kötelességből jöttek, s mert nem őket várták.)

Hanem várták például a főnököt. No, nem személyesen. De legalább telefonon a *személyes érdeklődését*. Hogy három hónap alatt legalább egyszer felemeli a kagylót, s megkérdezi: — Hogy van?

Igen, hogy van az, akit „a főnök jobbkeze”-ként emlegetnek munkahelyszerte. Akiről köztudott, hogy míg egészséges volt becsülettel húzta maga is a vezető gondokkal és idegbajjal mostanában egyre bővebben rakott szekerét. Aki úgy mond, ott volt minden kilométerkőnél. Ott volt. Nem veszi észre a göré, hogy most nincs ott? Miért? Rosszul húzta tán az ígát? Vétett valamit? Mennyit is ér, számít-e valójában? Szükség van-e még rá?

Morfondírozik. — S végül „lelki beteg” is lesz...

(Minthogy „lelki beteg”-ség tünetei jelentkeznek azon, akit a „hasonszörűek” sem látogatnak meg. Még közös ünnepükön se.)

Közös ünnep: a kollektíva derékhatát alkotó azonos évben születetteket köszöntik a cégnél. Eggyel több a virágokrét, valaki észbekap. Persze Z. beteg. A főnök szól, ugorgon ki valaki hozzá a virággal. Az egyébként is mindig mindenhová kiugrasztható kolléga kiugrik. S tükön ülnek. A kolléga sietne vissza a bulira. Az „ünnepelt”-nek meg hiányzete van. Magában drukkol: — Mondjad már! Mondj, hogy hasonszörűek, az éjjelre belélek azt üzenik, hogy köszöntenek!...

Nem, nem köszöntenek. Néma a

telefon az ágya mellett, nem csörren rá senki...

(*Letudták a közös ünnepi virággal.*)

Benn: — Kollégák! Le kéne tudni az öreg B.-nél a beteglátogatást. Mégiscsak 20 éve dolgozik itt velünk, mégiscsak hónapok óta súlyos az állapota, mégiscsak illenék megnézni, mielőtt rokkantba teszik.

— Mégiscsak, mégiscsak...
— Érvek: igen ám, de nekem viszont; ellenben; s akárhogy is — magyarázkodások.

Nehezen, de összeáll a csapat, a beteglátogató kollektíva. Mennek. *Lélekmegnyugtatóra*. — Vesznek — lélekmegnyugtatóra — összedobott pénzen csokréta, kaját, piát az öregnek. (Ha nem eheti, akkor is gavallelrok.) *Jópofozkodnak*... Kerülnek az igazi beszélgetést. Felajánlanak: — Aztán csak szóljon ám, ha kell...
— Nem, nem kell!

(*Kell-e valami? Sokszor kellene. Csak hát ha kérni kell...*)

Irodai beszélgetés:

— F. táppénzes papírja nincs rendezve.
— Hívd fel!
— Kínos. Valahányszor telefonálok neki emiatt mindig szóba hozza, hogy meglátogathatnánk. A múltkor meg már azt is kérte, hogy menjünk ki hozzá a papírokért, mert nem tudja behozni. Az orvoshoz el tud menni, a papírt ide már nem bírja elhozni? — Még a pénzt is vigyük a helyébe, nem? Persze. Meg még törődünk is vele, nem? Ki ér arra rá?

Darvas József érzékletesen, válsztékosan, pontosan fogalmazó, ún. „realista” prózaíróként és szociográfusként él a köztudatban. — Valóban, az a tárgyias keménységgel kopogó, szinte a kívülálló objektivitását föltételező vallomás a jellemző reá, mint amilyen hangvétellel a Nyaralási napló íródott.

Azonban én ismertem — már 10 éves koromtól, 1932-ből — egy másik arcát is. Menyasszonyjelöltje, Dévanszky Erzsébet állástalan tanítónő 1932 őszétől nagyanyáménál lakott, Békéscsabán. Ő nővérem, Mária évfolyamtársa s kedves barátja volt még a szarvasi képzőben. Mivel képtelenek voltak elhelyezkedni — noha D. Bözsi mai szóval élve „vörös diplomával” rendelkezett, korrepetálásból tartották fenn magukat Csabán. S én tudtam, — hisz eleget hallottam, — hogy Darvas Józsa *költő* akart lenni, nem prózaíró, s parázsló szavakból gyúrt, megragadó verseket írt D. Bözsinék — még Szarvasra. Néhány sorát magam is megjegyeztem, annyiszor idézték a lányok. „Új bibliát írok!” címmel kiadandó kötetébe ezt a még III.-os prepa korában alkotott versét, a Bözsihez írottat is bele akarta szerkeszteni Józsa:

„Tépett lelkem: ifjú bibliám.
Halvány lapokon messzenőtt mesék
keresik szívem szerelmesét,
akire várok, aki vár énrám...”

Fölemelt mutatóujjal

EMLÉKEK DARVAS JÓZSEFRŐL

Hát hiszen, valóban várt volna rá az állástalan tanítónő — az 1932 őszén Pestre költözött állástalan tanító, csak az történt, hogy amikor épp gyűrűt akartak váltani Pesten, 1933 januárjának végén — D. Bözsi nem Józsa várta az állomáson, hanem kebelbéli barátja, Békés József állástalan tanító, aki — némi köntörfalazás után — közölte: a völegényjelölt börtönben ül... Egy kommunista diákszervezkedés tagjaként — melynek maga a menaszonyt fogadó Békés István is tagja volt — lebukott Darvas Józsa, s 2 hónapos gyűjtőfogházi „kvártély” után 5 esztendő rendőri felügyeletet is kiszabtak rá...

El lehet képzelni, milyen érzések közepette utazik vissza a kis állástalan, gyomai származású tanítónő... A család nyilván igyekszik „megdolgozni”: „Szakíts vele, nincs más választás! Csak nem fogod örököledetben a sítte hordogatni az elemózsiát?!”

D. Bözsi képtelen megírni a szakító levelet — miután Józsa kiszabadul... A levél megfogalmazása Mária nővéremre vár.

Józsa az „elbocsátó szép üzenetre”

Színek és helyek

EGYETEM(I)ESEN — 2.

A tanulmányi osztály folyosóján egy rekedt hangú, pocakos férfi egy gracilis alkatú, sapádtűhöz, vékony arcú, lencszoke hajú, aranykeretes szemüvegű fiatalembert korholt. Keményebb keményebb jelzők röpököttek a levegőben. A jelenetnek akaratlanul is szem- és fültanúja lévén két dolgot nem tudtam akkoriban: 1. hogy Tettamanti Béla korábban a makói gimnáziumban tanított — ott az ifjú József Attilát is istápolva egyben; 2. hogy Bécsy Tamás annak a hirhedt Bécsy Bertalan makói polgármesternek a fia, akit a felszabadulást követően háborús bűnösnek ítélt hosszú börtönbüntetésre a népbíróság.

Tettamantitól később Baróti Dezső örökölte a dékáni széket. A lezser tartású, bohémas attitűdű, erősen raccsoló Barótiról — a „szegedi fiatalok” egyikéről — is sok történet keringett. Hadd örökötsünk meg csak egyet közülük. Egy alkalommal Lődi Ferenc — akkoriban szépművészi költő és egyetemi hallgató — valami ügyben a dékánt kereste. S mikor benyitott irodájába, a következő kép tárult eléje: a bölcsészettudományi kar vezetője kényelmesen hátradölvé szunyókál egy öblös fotelben. Lődi diszkrétén visszahúzódot. Am ajtócsukása nem a legcsöndesebbre sikerült. Baróti a váratlan zajra fölriadt, utánaoholt a lépcsőház felé baktató Lődinek, s eképp ekuzálta magát: — Tudod, Fehikém, ezek a bokhos dékáni teendők...

Mikor mi odakerültünk, még Barek Pista volt a tanulmányi osztályvezető. Ahogy mondani szokták, hire előtte járt. A korabeli struktúra szerint széles hatáskörrel rendelkezett, igen nagy hatalom összpontosult kezében. Így aztán senkinek se mertem mondani, amit a szegedi irócsoport Ertsey Péter szervezte ülésein hallottam. Hogy tudniillik róla mintázta Nagy Sándor — az akkor már Kossuth- és a későbbi Sztálin-díjas szegedi író — „Az úr jó vitéz” című regényének egyik főszereplőjét, Marékh István bölcsészhallgatót.

Koltay-Kastner Jenő bácsi is megérdemel egy strófát. (Tán többet is — ha lenne rá hely.) Bár legendás „ügye”-jeit szorgalmasan striguláztuk, ám amit mondott, az felettébb megragadta képzeletünket. Azon is hosszas elvi vitákat lehetett folytatni a szünetekben, vajon számokkal jelezve mennyi is lehet az a bizonyos „negyedfélszáz”, amit Jenő bácsi oly előszeretettel ismételtgetett előadásában. Ha néhanapján napsugarak vetődtek az előadóterembe, mintha valamiféle reneszánsz glória ragyogta volna be professzorunk tar fejét. Az olasz művészet azúr derűjében lubickolva élte le életét. Jóindulattal viseltetett édes-mindannyiunk iránt. Még elsőéves voltam, amikor Jenő bácsi — aki gyakran megfordult a tiszai strandon — bemutatta nekem egy Pestről hozza nyaralni érkezett unokahúgát. Gondolom, a vele való foglalkozást kívánta áttestálni, hogy ő nyugodt lélekkel visszavonulhasson kedvenc auktorai közé. Az unokahúg csinos volt, én kissé célszap. A folytatás ennek alapján könnyűszerrel elképzelhető. Ám Jenő bácsi az elkövetkezendőkben úgy tett, mintha minden komilfó rend szerint bonyolódott volna. De néha előadás közben kis időre rajtam fejezte tündő tekintetét.

Magyar-történelem szakosokként startoltunk, úgyhogy a történelemszokról is illenék néhány szót ejteni. Hadd kezdjem G. Fazekas Erzsébettel. Akiről már kevesen tudják, hogy neve előtt a G.-betű mit is jelent. Nos, Fazekas Erzsébet Gerő Ernő felesége volt — s Gerő akkoriban a Magyar Dolgozók Pártjának második embere, Rákosi bizalmasa, később (1956 nyarán) kis ideig utóda a pártfőtitkári székben. A határozott léptű és zavó asszony lendületes felszólalásaival is beírta nevét a kortársak emlékezetébe. Még most is előttem a kép: ülünk az auditorium maximumban — amit magunk közt, némi éllel, csak per circus maximumként emlegettünk —, mikor felugrik helyéről G. Fazekas Erzsébet és szembefordulva a tömeggel ezt kiáltja: — A Dóm tér mátlól fogva Nikosz Beloiannisz nevét viseli! — Kitért a tapsvihar. S tán megbocsátják a kis visszaemlékezést immár objektív szemmel olvasó maiak, ha hozzábiggyesztem: akkor úgy éreztük, hogy a következő pillanatban képesek lennénk megrohmozni az imperialistákat, akikről nap mint nap annyi rosszat hallottunk...

Mérei tanár úr halk szóval okított bennünket. Mint polgári iskolázottságú — és már sok tudományos publikációt maga mögött tudó — történészt, tekintély övezte abban az időben is, amikor a tekintély gyakran bumerágnak bizonyult az érintettek számára. Objektivitással, hogy úgy ne mondjam, hűvös tárgyilagossággal kezelte a — történelmi — tényeket. És amikor a jelenre terelődött a szó, akkor sem szakított ezzel a stílussal. Úgyhogy Mérei Gyula attitűdjében eltért a korirálytól. Esetében nem röpököttek sem fennkölt, sem megbélyegző jelzők, a hangenergia sem növekedett kvantitáisan. Mindez ugyanakkor — érdekes és a kortól szintén elütő módon — további súlyt kölcsönözött szavainak, akár a szóbanforgó tárgy mellett szólt, netán elene voksolt. Karácsonyi Béla vagy Székely Lajos egyszerűbb képlet volt. Mérei tanár úr mindig egy kicsit talányos jelenség maradt számunkra. Ha az előbb említetteknél vizsgáztunk, többé-kevésbé kiszámíthatunk, mi vár ránk. Ám az utóbbi esetben némi bizonytalanságra voltunk kárhóztatva. — No, kollekták, készen állnak a vizsgára? — kérdezte halkán, finom udvariassággal Mérei tanár úr. Közben kezeit dörzsölgette. Úgy éreztük, velejünkig lát — és hatol —, miközben ő maga továbbra is rejtve marad előlünk.

PAPP ZOLTÁN

regényemet és Májusi adósság c. novellagyűjteményem anyagát. Fejes Endrével, Fábán Zoltánnal, Csepeli Szabó Bélával együtt aztán 1959—60-ra, két esztendőre SZOT-ösztöndíjat kaptam egy országos pályázaton.

1959 őszén hatvanan újjáalapítottuk a Magyar Írók Szövetségét. Elnökül Darvast választottuk. Dobozy Imre főtitkár 1961 januárjában megkért Darvas nevében: vállaljam el a dél-magyarországi írócsoport titkári teendőit — ismét. Így aztán 1963-ig, három éven át — főnököm volt Darvas. Sűrűn találkoztunk ezután.

Egyszer — 1962 őszén — vagy 1961-ben? — lecsaltuk: beszéljen az irodalom időszerű kérdéseiről Szegeden. A TIT Kérés utcai klubjában volt az előadás; s utána utó-eszmecserére, az írócsoporthoz és a Tiszatáj klubjába kísértük. Útközben, a Széchenyi téren megállt, s nekem szegezte a kérdést:

— Öreg! Olvastatok Benjámin: Vörö Zászlók alatt c. versét?!

Kicsit hebegve szabadkoztam, hogy nem járt még a kezemben a Kortárs friss száma, amelyikben a vers megjelent.

Nagyon „letolt”.
— Kötelező olvasmány pedig, Öreg! Kortársaim hitvallása! A tiétek is! „Meszesgödörösöké”...

DÉR ENDRE